

Et hus i Thule (Dundas) og et museum i Thule (Qaanaaq)

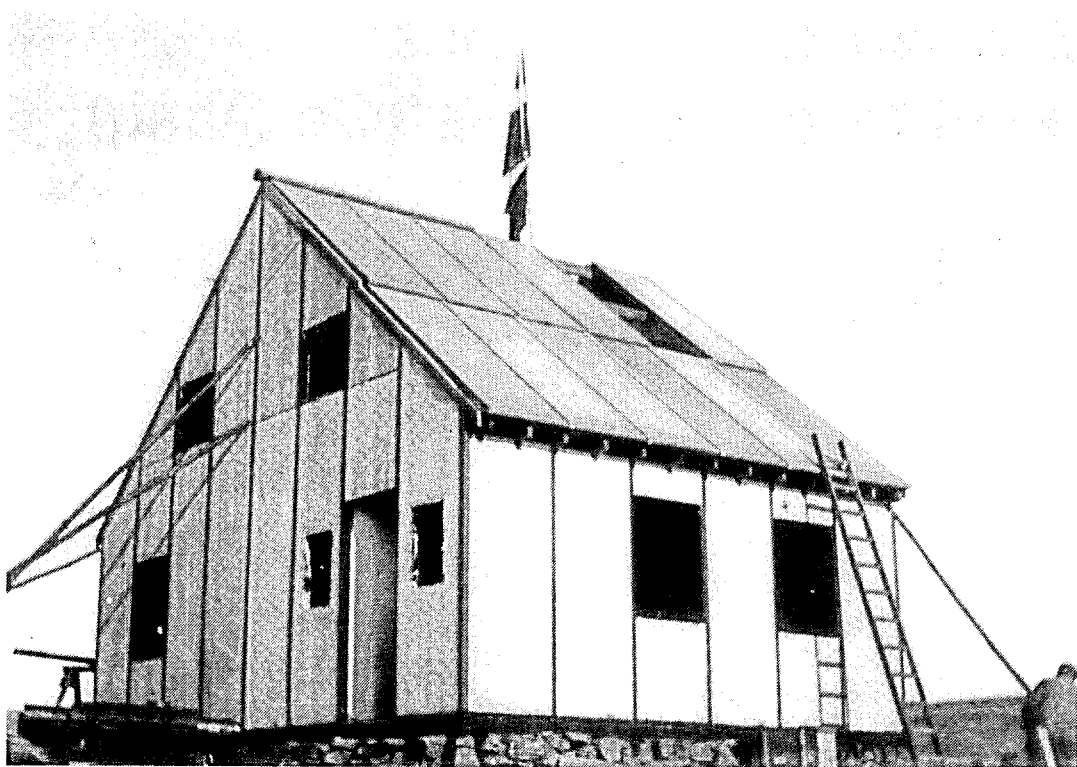
Af Rolf Gilberg

Ved et møde i Det grønlandske Selskab februar 1987 blev der spurgt om, hvorfor de »slemme museumsfolk« absolut skulle flytte det hvide hus, Knud Rasmussen lod bygge ved Uumannaq (Dundas) i 1910, til Qaanaaq. Da jeg er et af disse »slemme museumsmennesker« vil jeg gerne forsøge at give baggrunden for en handling, som i nogles øjne ligner hærværk.

Huse skal åbenbart helst blive, hvor de nu een gang er lagt, også selvom de i sin tid blev anbragt der ved en tilfældighed. Det var således ikke Knud Rasmussens plan at anlægge sin handelsstation ved samme boplads, hvor missionsstationen »Nordstjernen« lå. Knud Rasmussen mente, at de 2 funktioner klarede sig bedst ved at ligge hver sit sted. Det viste sig, at han havde ret. Men på grund af dårligt vejr og isforhold kunne skibet i 1910 ikke nå frem til det sted ved Granville fjorden eller i Inglefield Bredning, hvor Knud Rasmussen havde udset sig stedet for sin station. Motorskonnerten *Motor* havde mistet sin skrue ud for Kap Atol i en stærk føhn-storm. Man ønskede derfor

at søge land det nærmeste gode sted. Rasmussen måtte så ændre mening, da naturforholdene lagde hindringer i vejen for skibet. Det blev pludselig mere praktisk at slå sig ned ved North Star Bugt. Nok lå missionen der, men den flyttede få år senere til Inglefield Bredning området. under alle omstændigheder ønskede Knud Rasmussen at slå sig ned, hvor der boede mennesker, for det var dem, som havde hans interesse.

Peter Vamberg, som var styrmand på *Motor*, fortæller (upublicerede erindringer, Kgl. Bib.), at næppe var man kommet godt igang med at bygge hus, før »en stærk storm pludselig brød løs. Huset var rejst og tagfladerne lagt på, men døre og vinduesruder var ikke sat i. Vi kom løbende til hjælp fra skibet. Væggene bulede ud og taget løftede sig ved vindens pres. Polareskimoerne forstod, hvad det drejede sig om, og under Knud Rasmussens ledelse, tog de hver sin glsrude og satte dem på plads samtidig. Det tog så meget af trækvinden bort, at vi kunne få tid til at få alle ruder på plads, og vi søfolk lagde samtidigt nogle af de medbragte granstammer

Rejsegilde på Knud Rasmussens »Sterilhus«, mandag den 26. august 1910. Foto: Peter Wamberg.

tværs over tagfladerne og surrede dem fast til fjeldet med stålwire. Huset var reddet, men kun i sidste øjeblik. Et par tagflader nåede at blæse væk, vi reparerede hullet med brædder og planker.»

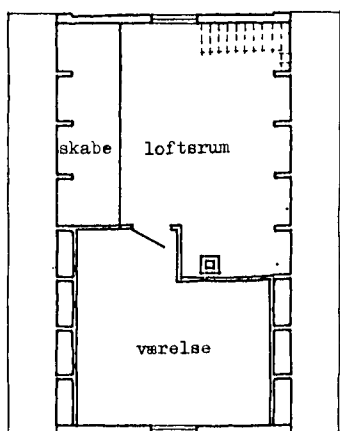
Det hvide hus (830 × 615 cm), som Peter Freuchen og Knud Rasmussen rejste i 1910 under Thule Fjeldet var ikke selve handelsstationen. Den lå længere henne ad stranden bort fra Thule Fjeldet. På et samtidigt kort betegnes det som: Hus for assistent. Styrmand Wamberg fotograferede huset, da der var rejsegilde, fredag, 26. august 1910. Det blev lanceret som »Verdens nordligst bygning« i *Illustrerede Tidende* (52[8]: 95 – 20. nov. 1910) opført af gibsflager.

I »Beretning over Kap York Ekspeditionen 1910« skrev Rasmussen og Freuchen i bilag 2, 30. august 1910:

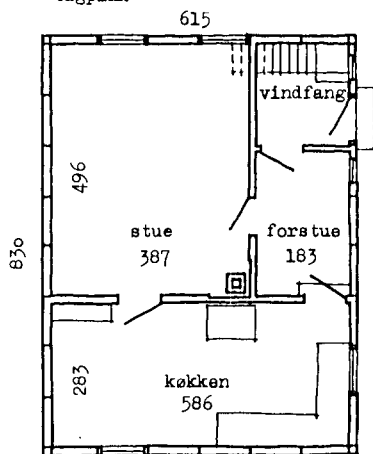
»Desværre kan vi ikke udtale Tilfredshed med vort Hus, som nu er rejst. Forarbejdet hjemme (RG: Danmark) til dels er sjusket udført, skal vi ikke opholde os ved, da vi jo maa indrømme at have givet dem en overordentlig kort leveringsfrist. Gulv- & Loftsplader passer ikke, enkelte træstykker mangler og en Del er forkert mærket, Omstændigheder, som i høj Grad sinker arbejdet. Det kunde mulig ogsaa bero paa en Konstruktionsunøjagtighed, at Huset navnlig i Gavlene ikke lader sig samle, der er armtykk Sprækker foroven, som

snit

tagplan

stueplan

»Sterilhusets indretning.

maa tættes med Trælister og Mørtelkit, og det uhyre Tætningsarbejde et saadant Hus fordrer, gør det absolut langsommere rejst end et træhus. Materialet taaler ikke Transport, skønt Pladerne har været godt emballerede, og vi saavel i København ved ladningen som heroppe ved Losningen har anvendt den yderste omhyggelighed, er saa godt som alle Plader ramponerede og enkelte paa store Partier ganske blottede for Kalkpudsen, hvad der yderligere giver et betydeligt Extraarbejde. Materialet er sikkert alt for stort (RG: skørt?) til vort Brug. Endelig er det en Ulempe, at Vægge og Loft ikke kan vaskes.

Som Følge af de her anførte Omstændigheder maa jeg derfor anmode om ikke at faa bestilt eller opsendt den resterende Del af Sterilhuset, før der med Foraarsposten er hørt nærmere fra mig. Det kunde jo naturligvis være, at Huset overtraf vore Forventninger, og da vil jeg selvfølgelig bestille Fortsættelsen af Huset, men saaledes som det nu tegner til at blive, tør jeg ikke gøre det til Bolig for min Familie.« Knud Rasmussen sluttede den del af rapporten med at foreslå at der kunne blive opsendt et træhus med 2-3 værelser i stedet for. Sterilhuset kunne så blive brugt til oplagsrum for handelsvarer, »hvad det vil egne sig godt til.« Denne rapport kunne vist ikke nå frem til København før forårsposten, men kun sammen med den.

I sin beretning for det første halvår af stationens virke, skrev Knud Rasmussen fra North Star Bugt, fredag, 6. januar 1911:

»Det vil erindres, at vi i Sommer med

Skibsposten var noget urolige for, hvorledes det vilde gaa os med vort Sterilhus. Dette har imidlertid i enhver Retning svaret til de Forventninger, Ingeniør Nyboe stillede til det. Vi har i sidste Maaned haft gennemsnitlig ca. 30° Kulde, og dog har vi nærmest døjet af Varme, saasnart vi havde Ild paa Ovnen; og hvad der er absolut enestaaende i Grønland – vort Loft har været frostfrit! Huset lader sig meget hurtigt opvarme og holder dertil godt paa Varmen; ja, det er givet, at det er langt varmere end et Træhus; derimod tror jeg ikke, at det er saa holdbart; under alle Omstændigheder er det givet, at der maa Træpanel over det hele i Stuerne. Kalkpudsen falder her og der af i hele Kager. Vi maa derfor bede om at faa Træ til Panel opsendt til vor Stue. Grønlænderstuen og de to Korridorer har vi allerede delvis forsynet med Træpanel.

Tiltrods for Husets Lunhed er jeg alligevel stemt for *et Bjælkehus* (KR's understregning) til Sommer, fremfor den tidligere projekterede Tilbygning. Da det imidlertid er umuligt at disponere heroppefra, uvidende som vi er om, hvad Pengemidler der i Aar vil kunne afses til et Hus ...»

Huset blev i sin tid bygget med saddeltag og gavle mod øst og vest med indgang fra vest. På et senere tidspunkt blev taget lagt om, så gavlene nu vender mod syd og nord. Døren forblev i vestvæggen.

Det hvide hus, eller »Sterilhuset«, som Rasmussen omtaler det, fungerede kun som handelsstation et par år. Da missionen flyttede nordpå 1914, blev handelsstationen indrettet i de bygninger, som

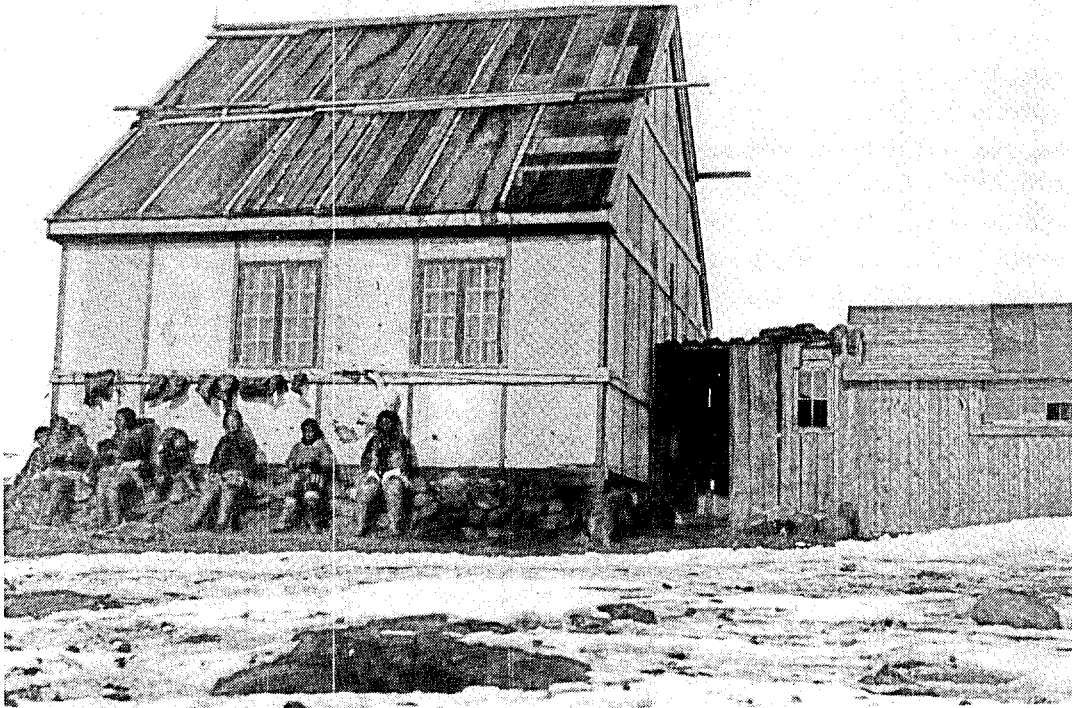
i 1909 blev opført længere henne ad kysten bort fra Thule fjeldet. I tidens løb fik »Sterilhuset« andre funktioner, blandt andet fungerede det som skole eller bolig for medarbejdere ved handelsstationen.

Den danske stat overtager Thule 1937

I år er det 50 år siden, at inughuit (polareskimoerne) mistede deres selvstændighed, og blev en del af den danske Grønlandskoloni. Det skete da den danske stat pr. 1. august overtog handelsvirksomheden, kirke- og skolevæsenet og sundhedsvæsenet i Thule Distriktet. Den statslige overtagelse berørte dog ikke Thule Loven og Fangerrådet, som begge fungerede videre, indtil 1963, hvor den vestgrønlandske kommunalordning blev indført.

Det havde været Knud Rasmussens ønske lige siden sit første besøg hos inuhuit i 1903, at få indlemmet inughuits land i den danske Grønlandskoloni, men den danske stat var tilbageholdende på grund af frygt for sine naboer. Knud Rasmussen benyttede dog enhver given lejlighed siden hen til at opfordre staten til at overtage Thule stationen. Det skete først 4 år efter hans død. Måske havde det lidt at gøre med, at besejlingen ofte var vanskelig, for der er jo ikke isfrit på samme måde som i Vestgrønland. Kun 2 måneder om året er havet ikke dækket af is.

Det var klogt af staten at lade inughuit beholde det selvstyre, som Knud Rasmussen gav dem med indførelsen af Fangerrådet og Thule Loven, som de selv var med til at udforme.

Inughuit-(polareskimo)-kvinder nyder solskinnet på sydsiden af »Sterilhuset«. Fotograferet af Crockerland Ekspeditionen 1913-17. (Original findes i The American Museum of Natural History, New York).

Menneskene flytter i 1953

Uummannaqs (Dundas) beboere blev i 1953 nødt til at flytte bort fra deres boplads på grund af den hvide mands frygt for andre hvide mænd. Indtrængende militærfolk »erobrede« nabodalen med tilladelse fra andre, som boede uendeligt langt derfra. Bopladsens befolkning pakkede alle deres ting og drog nordpå, men måtte efterlade en del af deres historie. Det var iøvrigt samme år alle grønlandere, altså også inughuit, blev statsborgere i kongeriget Danmark.

For et par år siden blev Dundas mennesketom. Udviklingen havde suget de få mennesker, der var tilbage, over på Thule Air Base. Dundas ville ligge hen som en spøgelsesby. Inughuits historie

havde så udsigt til langsomt at blive spist af tidens tand, hurtigere end det ellers ville være sket.

Men hvorfor skulle inughuit blot lade sin historie ligge og gå til. Når nu engang menneskene var flyttet, hvorfor så ikke tage den del af historien med, som man kunne. Det var derfor naturligt, i det mindste for nogen, at lade noget af inughuits historie flytte derhen, hvor menneskene nu boede. Hvis den blev liggende et sted, hvor inughuit ikke havde særlig adgang, ville den miste sin værdi og forsvinde i fortidens tåger.

Det er blevet foreslået, at Basefolkene kunne bruge det uddøde Dundas til udflugtssted og Knud Rasmussens hus som weekendhytte. Jeg opfatter ikke en

sådan funktion mere lødig, end hvad der nu er sket. Huset er nemlig blevet flyttet til Qaanaaq, altså hen til hvor menneskene er, og indrettet som lokalhistorisk museum for det folk, Knud Rasmussen slog sig ned iblandt. Museet åbnede 3. april 1987. Der er mange andre huse i det uddøde Dundas, basefolkene kan overtage til weekendhytte. De behøver jo ikke at beslaglægge netop de huse, som rummer lokalbefolkningens historie.

For mig – »Den slemme museumsmand« – er det ikke engang nok med at flytte det ene hus. Jeg ser også gerne flere af de gamle huse flyttet til Qaanaaq, hen hvor menneskene er. Det drejer sig om: (1) Den gamle mission/handelsstation [B-6], hvor Peter Freuchen virkede som handelsmand. Den grundlæggende del af bygningen blev opført i 1909, men der er siden sket flere tilbygninger. (2) Det gamle sygehus [B-3] bygget i 1928–1929. (3) Den gamle butik [B-4] opført 1930. (4) Den gamle præstebolig [B-33], opført i 1929 og indviet 18. maj 1930 samtidig med kirken, som nu ikke er der mere. (5) Den gamle kontorbygning [B-7]. Alle disse huse burde flyttes til Qaanaaq og placeres så de dannede et lille kvarter i byen. Husene skulle selvfølgelig ikke stå tomme, men indrettes til kulturhistoriske institutioner, så som museum, bibliotek, arkiv, biograf, eller andre formål til fordel for lokalbefolkningen, som på den måde vil få et kulturhus delt op på en lille samling historiske bygninger i en klynge i den historieløse by, de ellers bor i. På den måde kunne de gamle huse både være til glæde for menneskene og nyttige for dem, samtidig med at de

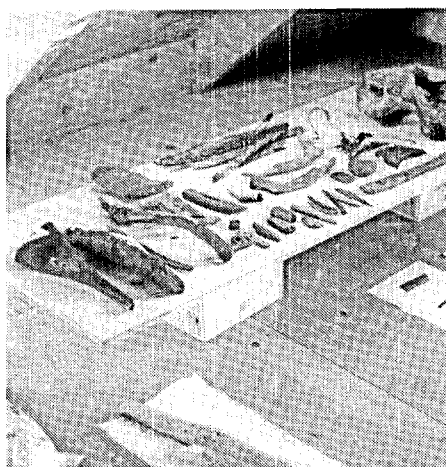
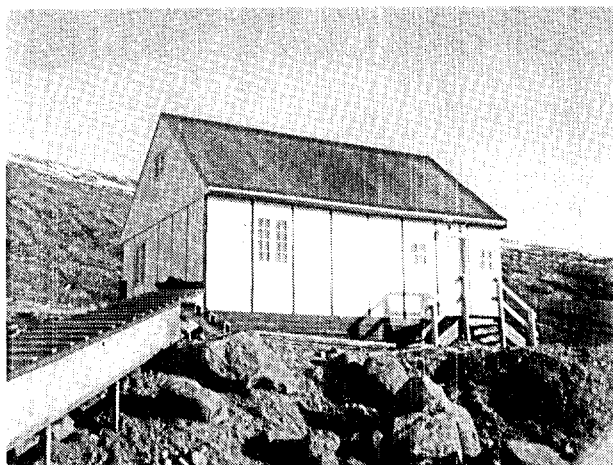
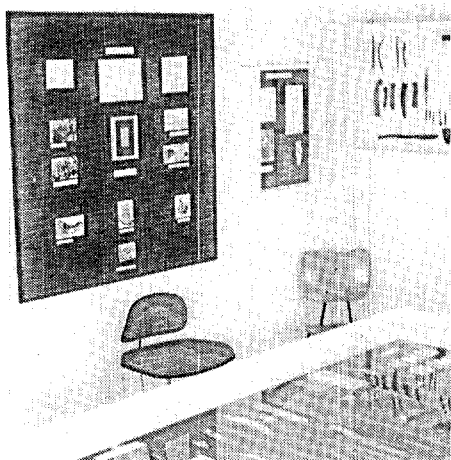
hjalp lokalbefolkningen med at bevare deres identitet som mennesker og folk.

Grunden til, at intet nævnes om kirken fra 1930 er, at den allerede i 1962 blev flyttet fra stedet. Menneskene var jo taget bort. Kirken lå ubrugt hen. Andre kune få glæde af den. Så den blev pillet ned og genopført ved Itilleq i Sisimut/Holsteinsborg kommune, og genindviet, tirsdag, 30. oktober 1962. Den er stadig i brug der.

Blot fordi stærkere magter trængte ind og ønskede at bruge inughuits område, skal man ikke lade lokalbefolkningen miste sine historiske rødder. Selvfølgelig kan man lave en lille museumsby i det uddøde Dundas, hvor mest de fremmede vil komme. For mig må det være rigtigere at lade også de historiske huse flytte med, når befolkningen nu engang måtte rømme deres gamle boplads. Med den storpolitiske udvikling, hvor amerikanerne igen udbygger Thule Basen, er der ikke udsigt til, at inughuit i den nærmeste fremtid skulle få mulighed for at få en del af deres land tilbage. Jeg er derfor enig med kommunen, som har stået for flytningen af Knud Rasmussens hus.

Det er jo ikke noget nyt blandt inughuit, at flytte et hus, fordi menneskene flyttede. Således blev butikken ved Niaqornaarsuk (opført 1933) løftet op på en stor slæde og slæbt længere østpå til Savisavik, fordi det var dér menneskene var flyttet hen.

Det er min opfattelse med det beskedne kendskab jeg har fået til Knud Rasmussen gennem hans skrivelser, at han ikke ville have ladet de historiske byg-

*Glimt af det nymalede og nyindrettede Avanersuup Katersugaasivia, Qaanaq Museum, udstillingsvægge og loftsmagasin.
Fotos: Museumsleder Hans Jensen.*

ninger blive liggende tilbage, hvis de stadig kunne være til nytte for de mennesker, som måtte rejse bort. Knud Rasmussen satte menneskenes (læs her: polareskimoerne = inughuit) behov i centrum.

Knud Rasmussens »Sterilhus« er blevet flyttet til Qaanaq, hvor det er lokalhistorisk museum. Det vil blive rammen om den vigtige funktion, hvor inughuit kan komme tæt på deres forfædre og derigennem få det nødvendige

perspektiv til en forståelse af dem selv og deres nuværende situation.

Til trods for at mange finder det forkasteligt, at Knud Rasmussens hus er blevet flyttet, vil jeg alligevel gerne sende mine bedste ønsker for det nye museum og dets brugere, og håbe, at de vil få meget glæde deraf, så de kan være med til at bevare deres og de efterfølgende generationers etniske identitet. For, som de selv siger:

Det er sjælen, der gør dig smuk!